

DE STAAT VAN DE NEDERLANDSE ECONOMIE

Door Mathijs Bouman

HAAGSCH
COLLEGE
MAGAZINE

Beste bezoeker van het Haagsch College

Het gaat fantastisch met de Nederlandse economie. Nederland heeft de laagste jeugdwerkloosheid van Europa stelde het CBS vorige week. De werkloosheid is nu zo laag dat het UWV krimpt. Ook andere indicatoren staan op groen: bedrijven maken winst en de huizenprijzen schieten in veel regio's door het plafond. Na jaren van economische crisis en moeizaam herstel is de BV Nederland weer booming.

Gaat het inderdaad zo goed met ons? Econoom Mathijs Bouman maakt vanavond de staat op van de Nederlandse economie. Hoe gaat het daar nu echt mee? Het economische succes kent namelijk ook keerzijden. Bedrijven maken wel winst, maar de lonen blijven achter. En de hoge huizenprijzen maken het starters op de woningmarkt moeilijk. Kan iedereen wel een graantje meepikken, of vallen er ook groepen helemaal buiten de boot?

Met economische groei rolt ook het geld weer bij consumenten en bedrijven. Geldt dat ook voor de overheid? Bouman neemt ook het regeringsbeleid onder de loep: reageert het kabinet verstandig of trapt het toch weer in oude economische valkuilen? En kan Rutte zijn doel waarmaken dat iedereen merkt dat het beter gaat in Nederland?

Inhoudelijke goodiebag

Als dank voor uw komst bieden we u in samenwerking met Repro van der Kamp deze inhoudelijke goodiebag aan. Hierin vindt u onder andere een aantal columns van Mathijs Bouman.

Agenda Haagsch College

Het Grote Erdogan College

Nieuwspoor - 30 mei

Hoe staat Turkije er 2 jaar na de mislukte coup poging voor? Een maand voor de verkiezingen in het land richten we onze blik op haar omstreden leider: Recep Tayyip Erdogan. In het Grote Erdogan College vertelt Turkije-deskundige Lily Sprangers over de opkomst en de ambities van de Turkse president. Hoe is de positie van Erdogan veranderd sinds de coup poging en waar dankt hij zijn populariteit aan? Terwijl hij in Turkije de macht stevig in handen heeft, is de relatie met het Westen is nog nooit zo slecht geweest. Welke gevolgen heeft dit voor de Turkse positie op het wereldtoneel?

Science Battle

Nieuwspoor - 18 juni

Vier promovendi nemen het tegen elkaar op in de ScienceBattle: wie heeft het beste verhaal over zijn of haar onderzoek? Voor het eerst staan er 4 jonge wetenschappers op het podium in Nieuwspoor. Zij vertellen in 10 minuten over hun onderzoek en verrassen je met hun inspirerende verhalen. Verder praat presentator René M. Broeders je bij met het laatste nieuws uit de (politieke) wetenschap. Als je in de zaal zit, ben je na afloop verrast door materie waarvan je anderhalf uur geleden werkelijk geen flauw benul had.

Houdt onze site haagschcollege.nl in de gaten voor de komende colleges. We hopen u de volgende keer weer te begroeten.

De initiatiefnemers van het Haagsch College,
Freek Ewals en Vincent Rietbergen

30 mei
NIEUWSPOORT

HET GROTE ERDOGAN COLLEGE

Door Turkije-deskundige Lily Sprangers

HAAGSCH
COLLEGE

Berenschot

Red de starter

Door Mathijs Bouman.
Deze column verscheen eerder in het FD.

Komt er dan geen einde aan het goede nieuws over de Nederlandse huizenmarkt? Ook in februari schoten de prijzen weer omhoog. De gemiddelde woning werd in een jaar tijd maar liefst 9,5% meer waard. Dat was de sterkste stijging sinds 2001. Sinds het dieptepunt in 2013 is de huizenprijs alweer 26% gestegen.

Iedereen blij, behalve de starter. Want voor wie toe is aan z'n eerste koopwoning is iedere prijsstijging slecht nieuws. Zeker in de grote steden, waar de prijzen nog veel sneller zijn gestegen, komen starters steeds moeilijker aan de bak. Probeer anno 2018 nog maar eens een betaalbare woning binnen de Amsterdamse ring te vinden.

Nu is dat probleem van alle tijden. Wie niets te verkopen heeft, staat op achterstand in een stijgende markt. Maar er zijn twee redenen waarom het nu erger is dan anders. Allereerst omdat starters onder de nieuwe, strengere regels voor hypotheekrenteaftrek vallen. Zij moeten daardoor in de praktijk voor een simpele, volledig aflossende hypotheek kiezen. Daarvan zijn de maandlasten hoger dan de spaarhypotheken die bestaande huiseigenaren vaak mogen meenemen als ze

een nieuw huis kopen. Starters worden daardoor makkelijk overboden, en vissen steeds naast het net.

Een tweede oorzaak ligt in de lage rente. Die is op zich natuurlijk gunstig voor huizenkopers, dus ook voor starters. Maar tegelijkertijd zorgt de lage rente ervoor dat starters de strijd aan moeten met mensen die willen beleggen in woningen, of bijvoorbeeld op zoek zijn naar een huis voor hun studeerde kind. Dit soort kopers krijgen geen hypotheekrenteaftrek, want die geldt alleen voor de eerste woning. Deze rentesubsidie door de overheid gaf mensen die een huis willen kopen om er zelf in te wonen altijd een voorsprong op beleggers.

Maar bij de huidige lage hypotheekrente is de aftrek laag. Bovendien is het overheidsbeleid om die aftrek langzaam in te perken. De natuurlijke voorsprong van gewone huizenkopers op beleggers is daardoor gering. Dat zie je terug in de cijfers. In Amsterdam werd vorig jaar één op de vier huizen zonder hypotheek verkocht, zo bleek uit onderzoek van het Kadaster. Van de huizenkopers die al één of meerdere huizen bezitten, koopt maar liefst 61% zonder hypotheek.

Starters staan dus op achterstand ten opzichte van doorstromers, en zijn hun natuurlijke voorsprong kwijt ten opzichte van beleggers. Ik doe het als econoom niet graag, maar een pleidooi voor een interventie door de overheid lijkt me nu toch op z'n plaats. Maak het beleggers moeilijk door een hoger tarief voor de overdrachtsbelasting in te voeren voor wie al een huis bezit. Kom met voordelige startersleningen, vooral in de grote steden. Of verzin een andere manier om de nieuwkomers op de huizenmarkt een opkонтje te geven. Het is tijd voor overheidsingrijpen!

Economie van het eurogebied getroffen door winterdipje. Of is er meer aan de hand?

Door Mathijs Bouman.
Deze column verscheen eerder in het FD.

Slecht nieuws over de economie van de eurozone. Het nieuwe jaar is heel matig begonnen. Eind vorig jaar zongen economen en analisten nog de lof van het sterke economische herstel, inmiddels klinkt hun liedje een stuk valser. Zo ongeveer al het economische nieuws van de afgelopen weken viel tegen. Is de veelgeprezen 'euroboom' al weer voorbij? Wie naar de productie in de bouw kijkt, zal denken van wel. In januari van dit jaar werd er in het eurogebied ruim 2% minder gebouwd dan een maand eerder. Deze forse daling volgde op vijf maanden van continue stijgende bouwproductie en kwam voor analisten als een verrassing.

Hetzelfde geldt voor de recentste cijfers over de Europese industrie. In januari dook de industriële productie opeens omlaag, met meer dan 1%. De industrie was in 2017 juist met een opvallend sterke opmars bezig. Ook de export van het eurogebied naar de rest van de wereld – die in de laatste maanden van 2017 juist enorm was toegenomen – kromp in januari van dit jaar.

Op zichzelf zijn deze tegenvallende cijfers nog geen reden voor paniek. Dit soort macro-economische reeksen vertoont wel vaker fluctuaties. Zolang ondernemers maar optimistisch

blijven en de orderboeken goed gevuld, is er weinig aan de hand. Maar ook de stemming lijkt de afgelopen maanden om te slaan.

Deze week publiceerde de Europese Commissie haar maandelijkse 'Economic Sentiment'-peiling, waarmee het vertrouwen onder Europese producenten wordt gepeild. Het cijfer bleek in februari flink gedaald. In januari was dat ook al het geval. Europese ondernemers zien de toekomst nog wel zonnig in, maar zijn minder optimistisch dan enkele maanden geleden.

Onder Duitse producenten is deze stemmingsomslag nog duidelijker te zien. De beroemde IFO-index, waarmee het Duitse oordeel over de huidige en toekomstige omstandigheden wordt gemeten, ging tussen januari en maart flink onderuit. De IFO-index staat historisch gezien nog altijd hoog, maar komt nu al twee maanden op rij lager uit dan verwacht. Vooral het oordeel over de toekomstige ontwikkelingen loopt snel achteruit.

Het Duitse producentenvertrouwen geeft vaak de toon aan voor de vertrouwensindices in andere Europese landen. In Nederland boekt het producentenvertrouwen nog altijd record na record. Donderdag zal het Centraal Bureau voor de Statistiek de resultaten voor de maand maart publiceren. Gezien de Duitse cijfers gok ik dat we ditmaal geen nieuw vertrouwensrecord gaan neerzetten.

Is er nog meer slecht nieuws? Jazeker. Terwijl de ECB hoopt op hogere inflatie, lijkt het tempo van de geldontwaarding in het eurogebied juist af te nemen. In februari kwam de inflatie uit op 1,1%. Dalende inflatie is geen teken van krachtig herstel. Integendeel.

Ook de inkoopmanagersindex voor het eurogebied beweegt zich niet de goede kant op. De cijfers van vrijdag geven aan dat zowel in de industrie als de dienstensector het tempo van de economische expansie aan het afnemen is. De samengestelde inkoopmanagersindex kwam afgelopen maand uit op 55,3. Dat ligt nog boven de 50 punten, wat duidt op groei van de productie, maar het cijfer is op het laagste peil in veertien maanden uitgekomen.

Moeten we ons dan maar weer voorbereiden op een nieuwe recessie? Nee, dat is nog lang niet nodig. Het is heel goed mogelijk dat de matige cijfers een tijdelijk fenomeen zijn: een winterdipje van de economie, waarbij ondernemers tijdelijk kopschuw werden gemaakt door angst voor de brexit, voor een handelsoorlog met de VS en voor een politieke patstelling in Duitsland.

Inmiddels is er een akkoord over de brexit-transitie met de Britten, lijkt Trump zijn pijlen vooral op China en niet op Europa te richten en is Merkel gewoon van start gegaan met haar zoveelste kabinet. De groei in het eurogebied kan weer gewoon doorzetten. Veel analisten vinden dat het meest waarschijnlijke scenario.

Ik denk er nu ook zo over. Maar ik ga de indicatoren de komende weken extra goed in de gaten houden, want stiekem maak ik me toch een beetje zorgen.

18 juni
NIEUWSPOORT

SCIENCEBATTLE

4 jonge wetenschappers gaan de strijd aan

Chicken tax

Door Mathijs Bouman.

Deze column verscheen eerder in het FD.

Met de Marshall-hulp kwamen de kippen. Amerikaanse kippen. Goedkope kippen. In de Verenigde Staten hadden boeren de kostprijs van de hen en het haantje zo ver omlaag weten te krijgen dat kippenvlees niet langer een luxeproduct was, maar betaalbaar voor iedereen. En in de jaren vijftig van de vorige eeuw overspoelden die Amerikaanse kippen de Europese markt.

Vooraf Franse en Duitse boeren schreeuwden moord en brand en de politiek luisterde. In 1962 voerde de — toenmalige — EEG een importtarief in voor kippenvlees. Dat was het startschot van een kleine handelsoorlog, want de Amerikaanse president Lyndon Johnson sloeg terug met een importtarief van 25% op onder andere aardappelzetmeel, sterke drank en light trucks, busjes en pickup-trucks. De kippenoorlog zou in de jaren erna overwaaien, en Europees aardappelzetmeel kon de VS weer in. Maar de 25%

chicken tax op trucks geldt nog altijd. Wie het idee oppert dat het na een halve eeuw misschien tijd is om de strafmaatregel terug te draaien, vindt de grote Amerikaanse autobedrijven tegenover zich. Die hebben de binnenlandse markt voor grote SUV's en pickups stevig in handen en zien buitenlandse concurrentie niet zitten.

Ondertussen zijn Japanse autobedrijven hun wagens maar in de VS zelf gaan produceren, om het tarief te ontwijken. En nota bene het Amerikaanse Ford bouwt een busje in Turkije, maar exporteert ze met banken en stoeltjes erin gemonteerd naar de VS (zodat ze niet onder de Chicken Tax vallen). Aangekomen in de VS gaan de zitplaatsen er weer uit en worden ze als transportbusje verkocht.

Op Amerikaanse autowebsites zijn foto's te zien van enorme — en buitengewoon lelijke, maar wat weet ik er van — pickups van onder andere Mercedes en Volkswagen, onder het kopje '5 Amazing Trucks the US Can't Have Because of the Chicken Tax'. Het is voor de Amerikanen kijken, niet kopen. Als Donald Trump twittert dat de Europese Unie de VS 'heel slecht behandelt' met 'afschuwelijke tarieven en handelsbelemmeringen' op Amerikaanse producten, dan kan de EU dus met recht 'chicken tax' terugroepen.

De importhetfing laat zien hoe lang de gevolgen van een handelsoorlog kunnen voortduren. Het is veel makkelijker om importtarief in te voeren, dan het af te schaffen. De gevestigde belangen zullen hard strijden voor het behoud van hun concurrentievoordeel, terwijl de mensen die potentieel baat hebben bij afschaffen ervan, zich niet laten horen.

Op de paar pickupfanatici na die zwijmelen bij de foto van een verboden Mercedes, weten consumenten meestal niet wat ze missen op de markt. Dus een lobby voor vrije import van monsterachtige wagens zal nooit zo sterk zijn als die van binnenlandse producenten.

Dat is de les van de kippenoorlog van 1962. Nu nog iemand in het Witte Huis die ernaar wil luisteren.

*Het Grote Iran College, Paul Aarts
10 april, TivoliVredenburg*

*Nieuwspoor LIVE: Trump & Rusland,
9 april, Perscentrum Nieuwspoor*

Science Battle
26 maart, Perscentrum Nieuwspoor

Het Verkiezingsdebat College
20 maart, Perscentrum Nieuwspoor

Na de gemeenteraadsverkiezingen met vernieuwde energie aan de slag?

Meer weten?

www.berenschot.nl/handvatten-gemeenten

Bent u goed voorbereid op de nieuwe collegeperiode? Wij helpen u graag met onze handvatten voor snel en duurzaam succes:

Uw regio op orde: alles over regionaal samenwerken en de regionale agenda

Grip op de Omgevingswet: wat is uw omgevingsvisie?

Integriteit binnen uw gemeente: de integriteitstoets voor (kandidaat-) wethouders

Participatie in de publieke sector: tevreden inwoners en een tevreden overheid

Berenschot

Maak huis kopen duurder

Door Mathijs Bouman.
Deze column verscheen eerder in het FD.

Geen dividendbelasting voor buitenlandse beleggers, geen raadgevend referendum voor boze burgers en op termijn geen Wet Hillen voor huiseigenaren zonder hypotheek. In de eerste paar maanden laat het nieuwe kabinet duidelijk een voorkeur voor impopulaire maatregelen zien. Dapper of dom? Ik ben er nog niet uit.

Mocht men in Den Haag op zoek zijn naar nog zo'n impopulaire stunt, dan heb ik een suggestie: verhoog de overdrachtsbelasting op woningen. Zet het tarief bijvoorbeeld weer terug op 6% van het aankoopbedrag.

Dat was het percentage dat nieuwe huiseigenaren tot 2011 standaard moesten aftikken bij de fiscus. In juni van dat jaar besloot Rutte I (u weet wel, dat kabinet met gedoogsteun van de PVV) om de overdrachtsbelasting te verlagen naar 2%. Het was een tijdelijke maatregel, bedoeld om leven in de ingestorte huizenmarkt te blazen. De memorie van toelichting bij het besluit spreekt over een haperende huizenmarkt, laag vertrouwen en weinig transacties. De tariefsverlaging moest de woningmarkt een 'krachtige impuls' geven.

Een jaar later werd de maatregel permanent, toen na de val

van Rutte I het Kunduz-akkoord werd gesloten. VVD, CDA, D66 en de ChristenUnie (precies de partijen die later Rutte III zouden vormen), aangevuld met GroenLinks, kwamen een crisisbegroting overeen waarin de permanente verlaging van de overdrachtsbelasting werd gefinancierd met afschaffing van de onbelaste reiskostenvergoeding.

Die laatste maatregel werd door het volgende kabinet (Rutte II) weer snel teruggedraaid. Maar de overdrachtsbelasting staat nog steeds op het crisisniveau van 2%. Inmiddels is van laag vertrouwen op de huizenmarkt al lang geen sprake meer. Prijzen stijgen met bijna 9% op jaarbasis. Dat is de snelste stijging in zestien jaar. En het aantal transacties boekt record na record. In veel regio's en vooral in de grote steden is sprake van een oververhitte markt.

Nee, dat betekent niet automatisch dat de huizenmarkt een zeepbel is, maar wel dat veel van de argumenten uit 2011 voor het 2%-tarief nu niet meer gelden. Verhoging terug naar 6% zou nu juist de broodnodige verkoeling geven. Zo wordt de belasting een instrument om de immer hysterische huizenmarkt wat te stabiliseren. Omhoog in goede tijden, omlaag als het slecht gaat.

Ja, er zijn nadelen aan dit idee. Mensen die voor werk moeten verhuizen op extra kosten jagen, leidt tot hogere werkloosheid en lagere groei. Misschien moeten we daarom maar beginnen met hogere overdrachtsbelasting alleen voor tweede woningen. Wie een huis koopt als belegging is dan duurder uit dan wie er zelf in gaat wonen. Rabobank-econoom Menno Middeldorp pleitte daar vorig jaar al voor.

Maar op die manier uitgevoerd zal de maatregel veel minder impopulair zijn bij de bevolking. Dus dan is het misschien toch niets voor dit kabinet.

Geen vakman meer te vinden? Misschien moet u ze dan eens een stevige opslag geven!

Door Mathijs Bouman.
Deze column verscheen eerder in het FD.

Het is officieel: de Nederlandse arbeidsmarkt is nu gespannen. Volgens de 'Spanningsmeter' van het Centraal Bureau voor de Statistiek verdiende de situatie eind 2016 geleden nog de kwalificatie 'niet gespannen'. Gedurende 2017 was er sprake van 'toenemende spanning'. En we eindigden dat jaar met een 'gespannen' arbeidsmarkt. Dat is voor het eerst sinds 2008.

Het CBS stelt deze gespannen situatie vast door te kijken naar het werkloosheidspercentage en het aantal vacatures als percentage van de gemiddelde werkgelegenheid. De eerste indicator is snel gedaald, de tweede gestegen, het resultaat is een gespannen arbeidsmarkt. Maar om dat te weten hoef je eigenlijk geen sommetjes te maken. De spanning kun je ook zo voelen, door met ondernemers en personeelsfunctionarissen te praten. Dan gaat het al snel over onvervulbare vacatures, dure wervingsacties en haastig opgestarte scholingstrajecten.

Het lijkt wel 2006. Momenteel zijn er in Nederland achttien werklozen voor iedere tien vacatures. Dat is precies dezelfde verhouding als in de tweede helft van 2006. En ook toen raakte men niet uitgesproken over de hoogspanning op de arbeidsmarkt.

'Werkgevers schreeuwen om mensen', kopte deze krant in de herfst van 2006. En: 'Aantal vacatures op recordniveau'. Het ging dat najaar over premies van €500 die werden betaald aan sollicitanten en over accountantskantoren die van de zaterdag een werkdag maakten. Maar vooral ging het over het nijpende gebrek aan vakmensen. Vooral in de ICT, de bouw en de horeca.

Anno 2017 zijn het weer precies deze drie sectoren waarin de krapte het meest wordt gevoeld. Aan ICT'ers is een schreeuwend gebrek; van elke 1000 banen in deze sector staan er nu 57 open. Dat is zelfs nog iets meer dan de 55 vacatures per 1000 banen van twaalf jaar geleden. In de bouw zijn er op iedere 1000 banen 46 vacatures. En in de horeca staat deze zogenoemde vacaturegraad op 41. Dat was in 2006 respectievelijk 44 en 39.

Alsof er nooit een crisis is geweest. Twaalf jaar geleden zagen we grote tekorten. Daarna is iedereen in overlevingsstand gegaan vanwege de recessie. En nu we weer uit de crisis zijn, zijn ook de tekorten weer gewoon terug.

Eerlijk gezegd vind ik dat nogal schokkend. Want wat hebben ondernemers, managers en beleidsmakers al die jaren gedaan? Waarom is er in de tussentijd geen structureel beleid gemaakt om iets aan de potentiële tekorten te doen? Nederland heeft zich door de crisis in slaap laten sussen. We hebben vooral afgewacht, zo lijkt het. Zelfs van het meest voor de hand liggende mechanisme, relatieve loonveranderingen, werd nauwelijks gebruikgemaakt. Wie krapte in de sector wil bestrijden, zal stevig moeten betalen. Alleen zo worden jongeren naar de juiste opleidingen geloodst, kiezen schoolverlaters voor sectoren met schaarste en worden werknemers uit krimpsectoren weggeleid. De cijfers over loon- en baangroei tussen 2006 en nu laten zien dat dit mechanisme in Nederland zeer gebrekkig werkt.

Want waar gingen de lonen het hardst omhoog? In de financiële sector, waar de vacaturegraad juist enorm daalde en de werkgelegenheid afnam. Precies in deze sector, die geen mensen aan moest trekken maar juist af moest stoten, steeg het maandloon (exclusief overwerk) sinds 2006 met maar liefst 39%. In de horeca, waar ondanks een enorme groei van de werkgelegenheid de vacaturegraad toch opliep, stegen de lonen slechts met 15%. Horeca was daarmee de marktsector met de laagste loongroei.

In de ICT stegen de lonen redelijk, waardoor wel wat nieuwe werknemers werden aangetrokken, maar lang niet genoeg om de vacaturegraad te laten dalen. ICT'ers gingen er gemiddeld minder op vooruit dan werknemers in de industrie, waar de werkgelegenheid sinds 2006 kromp en de vacaturegraad relatief laag was en is.

Al met al lijkt er in Nederland nauwelijks een relatie te zijn tussen schaarste, banengroei en loonstijging. De spanning op de arbeidsmarkt loopt op, maar niemand slaagt er in het ventiel open te draaien. Kom op ondernemers, als je echt kans wil maken op die schaarse computerexpert, timmerman of chef-kok, trek dan ruimhartig de portemonnee!

VAN STOCKUM
BOEKVERKOPERS

BELEEF BOEKEN
BIJ VAN STOCKUM
AAN HET SPUI

www.vanstockum.nl | facebook.com/vanstockum

Spui 40 | 2511 B5 Den Haag
T 070 – 3028110 | E spui@vanstockum.nl

Ben jij een young professional en woon of werk je in Den Haag? Dan wordt het tijd dat je YoungTheHague leert kennen!

YoungTheHague verbindt & inspireert

YoungTheHague is hét stadsbrede netwerk waar overheid en bedrijfsleven samenkomen: een netwerk voor álle young professionals in Den Haag. Dankzij YoungTheHague kunnen young professionals contacten opdoen buiten hun eigen organisatie en een 'kijkje over de schutting' nemen.

Benieuwd welke YoungTheHague evenementen eraan komen of wil je zelf actief worden? Check de agenda en vacatures op www.youngthehague.nl!

PAARD

PAARD.NL

WELCOME TO THE MUSIC

13 MEI

**MICHELLE DAVID &
THE GOSPEL SESSIONS**

---

20 MEI

**PUUR GELUL:
PADOEM PATSSS,
MARTIJN KONING E.V.A.**

---

25 MEI

SNIESTER FESTIVAL

---

30 MEI

TOM BROWNE

---

4 JUNI

POKEY LA FARGE

DE WERELD IN BEELDEN

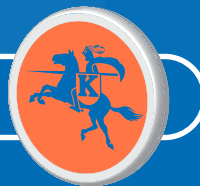
Beeld is in de wereld waarin wij leven steeds bepalender. We denken steeds meer in beelden. We communiceren steeds meer in beelden. Beelden lijken onze nieuwe woorden. dpa picture alliance is een beeldbank met meer dan 25 miljoen foto's. Dagelijks stromen er honderden nieuwe foto's binnen. Foto's van nu en foto's van toen. Van over de hele wereld, met als specialisatie Duitsland. www.picture-alliance.com. Voor uw communicatie en publicaties.

pa-picture alliance
A company of the dpa Group

Contact voor Nederland: Edouard van Arem | Strandhuis Communicatie
www.picture-alliance.com | 06 46 13 33 91 | foto@strandhuis-communicatie.nl

TROTSE PARTNER VAN HET HAAGSCH COLLEGE

REPRO- VAN DE KAMP

PAPIER | DIGITAAL | 3D

WEGASTRAAT 40, DEN HAAG | TELEFOON: 070-3476464

WWW.REPROVANDEKAMP.NL